

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД « МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

КУРСОВА РОБОТА (ПРОЕКТ)

З дисципліни «Господарський процес»

на тему: «Принципи господарського процесу: зміст та
значення»

Студента Батури
Миколи Олександровича
Курсу IV
групи: ТУбц-8-22-Б₁Пр(4,6зс)
напряму Право
спеціалізація -
Керівник: Бровко Наталія
Іванівна, д.ю.н., професор
Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	5
1.1. Поняття та сутність принципів господарського процесу.....	5
1.2. Історичний розвиток принципів господарського процесу.....	7
1.3. Класифікація принципів господарського процесу.....	9
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	12
2.1. Принцип верховенства права та законності.....	12
2.2. Принцип рівності учасників процесу перед законом і судом.....	14
2.3. Принцип змагальності сторін та диспозитивності.....	15
2.4. Принцип гласності та відкритості судового розгляду.....	17
2.5. Принцип обов'язковості судових рішень.....	19
2.6. Інші принципи господарського процесу.....	20
РОЗДІЛ 3 ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	23
3.1. Забезпечення законності та справедливості у вирішенні господарських спорів.....	23
3.2. Забезпечення рівності учасників процесу.....	24
3.3. Гарантії реалізації прав і свобод суб'єктів господарювання.....	25
3.4. Забезпечення стабільності господарських відносин.....	27
3.5 Вплив на розвиток судової практики та правової системи.....	28
3.6 Значення принципів у контексті європейської інтеграції.....	29
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	34
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується активними процесами реформування правової системи та удосконалення механізмів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. В умовах розбудови правової держави та інтеграції України до європейського правового простору особливого значення набуває питання ефективного функціонування господарського судочинства, яке забезпечує справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд спорів, що виникають у сфері господарських відносин.

Невід'ємною складовою господарського процесуального права є його принципи, адже вони визначають основні засади організації та здійснення правосуддя у господарських справах, відображають фундаментальні положення законодавства та правової доктрини, слугують орієнтиром як для законодавця, так і для судів та учасників процесу. Без належного розуміння та застосування принципів неможливим є формування узгодженої та стабільної системи господарського судочинства [4].

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах постійних змін господарського процесуального законодавства та реформування судової системи України виникає потреба у комплексному аналізі змісту й значення принципів господарського процесу. Крім того, практика Європейського суду з прав людини, до якої дедалі частіше звертаються національні суди, вимагає гармонізації національних принципів процесуального права з європейськими стандартами.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та комплексному аналізі принципів господарського процесу, розкритті їх змісту та визначенні їх значення для ефективного здійснення правосуддя у сфері господарських відносин.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**:

- розкрити поняття та сутність принципів господарського процесуального права;
- простежити історичний розвиток принципів господарського судочинства;
- здійснити класифікацію принципів господарського процесу;
- проаналізувати зміст основних принципів, закріплених у Господарському процесуальному кодексі України;
- визначити значення принципів для забезпечення прав учасників господарського процесу та ефективності правосуддя;
- дослідити проблеми реалізації принципів на практиці та запропонувати шляхи їх удосконалення з урахуванням міжнародного досвіду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення правосуддя в господарських судах України.

Предметом дослідження є принципи господарського процесу, їх зміст, класифікація та значення для розвитку господарського процесуального права.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, системний підхід) та спеціально-правових методів (порівняльно-правовий, формально-юридичний, історико-правовий).

Практичне значення роботи полягає в тому, що сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у подальшому науковому дослідженні проблем господарського процесуального права, у законотворчій діяльності, а також у практиці господарських судів.

Таким чином, дослідження принципів господарського процесу є важливим як у науковому, так і в практичному аспекті, оскільки забезпечує глибше розуміння фундаментальних засад правосуддя та сприяє підвищенню ефективності господарського судочинства в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

1.1. Поняття та сутність принципів господарського процесу.

Будь-яка галузь права функціонує на основі певних керівних ідей, що визначають її внутрішню логіку, структуру та напрями розвитку. Такі ідеї в юридичній науці прийнято називати принципами. Вони є своєрідним фундаментом права, його “каркасом”, на якому вибудовується система правових норм та інститутів.

У загальнотеоретичному розумінні принципи права – це закріплені в законодавстві та усвідомлені правовою наукою основоположні ідеї, що виражають соціальну сутність права та визначають зміст правового регулювання. Вони виконують роль дороговказів для законодавця, суду, учасників правовідносин, забезпечуючи єдність і стабільність правової системи [1].

Щодо господарського процесуального права, то його принципи – це основоположні засади здійснення правосуддя в господарських судах, які визначають порядок розгляду та вирішення спорів, регламентують діяльність суду та поведінку учасників процесу. Іншими словами, принципи господарського процесу – це загальнообов’язкові правила-орієнтири, які мають імперативний характер та забезпечують справедливість і законність судового розгляду.

Сутність принципів господарського процесу полягає в тому, що вони [6]:

- виражають найважливіші засади організації та функціонування господарського судочинства;
- формують зміст процесуальних норм і є підґрунтям для їх тлумачення та застосування;

- виступають гарантією дотримання прав та законних інтересів сторін у процесі;
- забезпечують єдність судової практики та стабільність господарського процесуального законодавства.

У Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК) принципи прямо закріплені у низці статей. Наприклад, у ст. 2 ГПК визначено завдання господарського судочинства – справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справ з метою ефективного захисту прав і законних інтересів учасників господарських правовідносин. Це завдання реалізується саме через систему принципів, які пронизують увесь процес [5].

Важливо підкреслити, що принципи господарського процесу мають подвійну природу:

- нормативну, оскільки вони безпосередньо закріплені у законодавстві (Конституції України, Господарському процесуальному кодексі, законах про судоустрій);
- доктринальну, оскільки деякі принципи виведені наукою і підтверджуються судовою практикою (наприклад, принцип розумності строків чи пропорційності процесуальних дій).

Отже, принципи господарського процесу можна визначити як керівні ідеї та основоположні засади господарського процесуального права, які закріплені у законодавстві та визнані юридичною наукою, визначають організацію господарського судочинства та регулюють процесуальні відносини з метою забезпечення справедливого і ефективного захисту прав суб'єктів господарювання [7].

Таким чином, їх сутність проявляється у тому, що вони:

1. виражають демократичний характер правосуддя, орієнтуючи його на верховенство права, рівність сторін та незалежність суду;
2. мають загальнообов'язковий характер, тобто їх дотримання є обов'язковим як для судів, так і для всіх учасників процесу;

3. слугують критерієм для оцінки законності судових рішень, адже порушення принципів процесу часто є підставою для скасування таких рішень;

4. забезпечують гнучкість і сталість правової системи, оскільки в умовах прогалин у законодавстві саме принципи допомагають правильно вирішувати справи.

Отже, поняття та сутність принципів господарського процесу дозволяють зрозуміти, що вони виступають не лише теоретичною категорією, а й реальним механізмом забезпечення ефективності господарського судочинства в Україні.

1.2. Історичний розвиток принципів господарського процесу

Формування принципів господарського процесуального права є результатом тривалого розвитку вітчизняної та зарубіжної правової системи. Вони не виникли миттєво, а поступово формувалися під впливом соціально-економічних відносин, державного устрою та потреб у врегулюванні господарських спорів.

1. Господарське судочинство у дореволюційний період [14].

Ще в дореволюційній Російській імперії діяли комерційні суди, які розглядали спори між купцями та підприємцями. Хоча тодішнє законодавство прямо не закріплювало систему принципів, але на практиці застосовувалися певні засади, зокрема: рівність сторін перед судом, гласність судового розгляду, обов'язковість виконання судових рішень. Ці елементи стали основою майбутніх принципів господарського процесу.

2. Радянський етап (1917–1991 рр.).

У період радянської влади господарське судочинство було інституційно оформлене у вигляді системи державного арбітражу. Основним його завданням вважалося не стільки забезпечення прав учасників господарських відносин, скільки контроль за виконанням планових завдань та зміцнення

соціалістичної економіки. Відповідно, і принципи арбітражного процесу мали специфічний характер: принцип державності, плановості, централізованого керівництва арбітражем.

Разом з тим, зберігалися і загальні процесуальні принципи: законність, рівність сторін, гласність. Проте їх практична реалізація була обмежена ідеологічними рамками [9].

2. Початок незалежності України (1991–2001 рр.).

З проголошенням незалежності Україна розпочала реформування всієї правової системи, у тому числі й господарського судочинства. У 1991 р. було створено систему господарських судів України як спеціалізованих органів для розгляду економічних спорів.

Принципи господарського процесу почали набувати більш демократичного характеру, відображаючи вимоги Конституції України 1996 р. (верховенство права, рівність усіх перед законом, право на справедливий суд). Важливим етапом стало ухвалення Господарського процесуального кодексу України 1991 р., який уперше системно врегулював процесуальні норми і закріпив низку принципів господарського судочинства.

4. Сучасний етап (2001 р. – дотепер) [12].

У 2001 р. набрав чинності новий Господарський процесуальний кодекс України, що істотно оновив і кодифікував систему принципів. Подальший розвиток пов'язаний із судовою реформою 2017 р., коли було прийнято нову редакцію ГПК. У ній закріплено сучасний перелік принципів господарського процесу, які відповідають європейським стандартам, зокрема:

- принцип верховенства права;
- принцип змагальності та диспозитивності;
- принцип гласності та відкритості судового розгляду;
- принцип пропорційності;
- принцип розумності строків розгляду справи.

Сучасна практика Європейського суду з прав людини також суттєво впливає на розвиток і тлумачення принципів господарського процесу.

Українські суди дедалі частіше спираються на практику ЄСПЛ, забезпечуючи реалізацію права на справедливий суд відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

Таким чином, історичний розвиток принципів господарського процесу демонструє поступовий перехід:

- від обмеженої ролі комерційних засад у дореволюційний період;
- через ідеологізовані принципи радянського арбітражу;
- до демократичних та європейсько орієнтованих принципів сучасного господарського процесуального права України.

Цей шлях відображає не лише еволюцію правової науки, а й суспільних відносин у сфері господарювання, які вимагають ефективних механізмів судового захисту.

1.3. Класифікація принципів господарського процесу

Принципи господарського процесу становлять цілісну систему, яка має внутрішню структуру та взаємозв'язки. Для глибшого розуміння їх сутності й значення важливо здійснити класифікацію, тобто розподіл на групи за певними критеріями. У юридичній літературі існують різні підходи до класифікації принципів господарського процесуального права.

1. За джерелом закріплення [1]:

- Конституційні принципи – закріплені безпосередньо в Конституції України (наприклад, верховенство права – ст. 8, право на справедливий суд – ст. 55, гласність судового розгляду – ст. 129). Вони мають найвищу юридичну силу та визначають зміст інших принципів.
- Галузеві принципи – безпосередньо передбачені Господарським процесуальним кодексом України (наприклад, змагальність сторін, диспозитивність, розумність строків, пропорційність).

- Доктринальні принципи – вироблені наукою і практикою, хоча не завжди прямо закріплені у законодавстві (наприклад, принцип ефективності процесу, принцип добросовісності учасників).

2. За сферою дії :

- Загальноправові – діють у всіх галузях права (верховенство права, законність, рівність усіх перед законом і судом).
- Міжгалузеві – притаманні кільком процесуальним галузям (наприклад, гласність судового розгляду, змагальність, незалежність суду).
- Галузеві (спеціальні) – характерні лише для господарського процесу (наприклад, обов’язковість досудового врегулювання окремих категорій спорів, принцип концентрації процесу) [10].

3. За змістом і характером дії:

- Організаційні принципи – визначають побудову та діяльність господарських судів (незалежність і підкорення лише закону, колегіальність/одноособовість розгляду, обов’язковість судових рішень).
- Функціональні (процесуальні) – регулюють порядок розгляду справ і поведінку учасників процесу (змагальність, диспозитивність, рівність сторін, розумність строків).

4. За значенням для господарського судочинства :

- Основні (базові) – мають фундаментальний характер і визначають зміст усієї системи господарського процесу (верховенство права, законність, рівність сторін, змагальність).
- Похідні (допоміжні) – конкретизують і розвивають основні принципи (пропорційність, офіційність, добросовісність, розумність строків) [7].

5. За способом закріплення:

- Прямо визначені в нормах закону (наприклад, ст. 7 ГПК – гласність і відкритість судового процесу).

- Виведені з норм законодавства чи практики їх застосування (наприклад, принцип ефективності процесу з аналізу ст. 2 ГПК, що визначає завдання господарського судочинства) [15].

Таким чином, класифікація принципів господарського процесу дозволяє систематизувати їх, визначити місце кожного в загальній структурі, а також зрозуміти їх взаємозв'язок. Вона має важливе практичне значення: допомагає суддям і учасникам процесу коректно орієнтуватися в застосуванні норм права, а законодавцеві – удосконалювати правове регулювання господарського судочинства.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

2.1. Принцип верховенства права та законності

Верховенство права – це базовий, фундаментальний принцип усієї правової системи України, закріплений у статті 8 Конституції України. Його сутність полягає в тому, що всі сфери суспільних відносин повинні будуватися на засадах справедливості, рівності, свободи та пріоритету прав і свобод людини та громадянина. Цей принцип виступає своєрідним «каркасом» усього правового регулювання, визначаючи напрямок розвитку законодавства та практики його застосування.

У господарському процесі верховенство права зобов'язує суд не обмежуватися суто формальним застосуванням норм матеріального чи процесуального права, а й оцінювати їх крізь призму справедливості, добросовісності та практики Європейського суду з прав людини. Таким чином, суд повинен не лише бути «механічним» виконавцем приписів закону, а й діяти як гарант захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин [9].

Наприклад, у випадках колізії між «буквою закону» та принципами справедливості суд може прямо посилатися на верховенство права як на універсальну засаду правосуддя, обираючи той варіант тлумачення правових норм, який найбільше відповідає захисту прав, законних інтересів сторін та завданням господарського судочинства. У цьому проявляється його глибинна сутність – забезпечення балансу між правовою визначеністю і справедливістю, між державним інтересом та інтересами учасників господарського обороту.

Законність у господарському процесі є іншим фундаментальним принципом, який перебуває у тісному взаємозв'язку з верховенством права. Вона означає суворе та неухильне дотримання судом і всіма учасниками

процесу норм Конституції, законів України, міжнародних договорів, а також норм господарського та господарського процесуального права. Жоден суб'єкт не має права виходити за межі встановлених законом повноважень, а будь-яке рішення має ґрунтуватися виключно на законі [15].

Для судді дотримання принципу законності означає заборону перевищувати свої процесуальні повноваження, а також обов'язок забезпечити сторонам рівні можливості у доведенні своїх позицій. Для учасників процесу – це заборона зловживання процесуальними правами, подання завідомо необґрунтованих позовів чи клопотань, затягування розгляду справи. Недотримання цього принципу може призвести до викривлення результатів правосуддя, підриву авторитету судової системи та створення передумов для зловживань у сфері господарських відносин.

Принцип законності забезпечує передбачуваність правосуддя та правову визначеність, що є надзвичайно важливим для стабільності економічних відносин. Господарські суб'єкти, вступаючи у взаємодію між собою, повинні бути впевнені, що у разі виникнення спору він буде вирішений саме на основі чинних правових норм, а не під впливом сторонніх факторів чи довільного тлумачення закону. Це створює умови для довіри бізнесу до судової системи, формує передумови для інвестиційної привабливості держави та економічної безпеки [6].

Таким чином, принципи верховенства права і законності у господарському процесі виступають взаємодоповнюючими: перший забезпечує орієнтацію правосуддя на справедливість і права людини, другий – гарантує сувору відповідність діяльності суду та учасників процесу закону. Разом вони створюють єдиний механізм, спрямований на забезпечення ефективного, справедливого та стабільного господарського судочинства.

2.2. Принцип рівності учасників процесу перед законом і судом

Принцип рівності сторін є однією з ключових демократичних засад судочинства і безпосередньо пов'язаний із забезпеченням справедливості у процесі розгляду спорів. Його правова основа закріплена у Конституції України: стаття 24 гарантує рівність усіх громадян перед законом та органами державної влади, а стаття 129 прямо визначає рівність усіх учасників процесу перед судом. Це означає, що незалежно від правового статусу, економічного становища або розмірів підприємства, усі учасники господарських відносин повинні мати однакові можливості для захисту своїх прав та законних інтересів [11].

У сфері господарського процесу принцип рівності сторін проявляється у низці конкретних механізмів. Кожна сторона, незалежно від того, чи є вона великою корпорацією, малим підприємством або фізичною особою-підприємцем, має однаковий обсяг процесуальних прав. Серед таких прав – право подавати докази, заявляти клопотання, заявляти відводи, брати участь у судових засіданнях, оскаржувати судові рішення. Це забезпечує, щоб жодна сторона не мала переваг перед іншою лише через фінансові, організаційні чи політичні ресурси.

Принцип рівності сторін накладає на суд обов'язок створювати умови для реальної, а не формальної рівності. Суд повинен забезпечувати баланс процесуальних можливостей сторін: надавати рівний час для виступів, контролювати дотримання регламенту, не допускати зловживання процесуальними правами однією зі сторін, гарантувати рівний доступ до доказів та матеріалів справи. Крім того, суддя має враховувати конкретні обставини, наприклад, різний рівень професійної підготовки учасників, та за потреби вживати заходів, які забезпечують рівноправність у представництві та захисті інтересів [3].

Важливо підкреслити, що принцип рівності сторін не означає абсолютну симетричність позицій учасників процесу, а передбачає справедливий та

збалансований доступ до процесуальних можливостей. Його дотримання сприяє формуванню довіри до судової системи, підвищує ефективність судочинства та запобігає можливим зловживанням. У господарських спорах, де часто стикаються економічно сильні та слабкі суб'єкти, дотримання цього принципу є особливо важливим для забезпечення справедливих рішень і стабільності ділового середовища.

Таким чином, принцип рівності сторін у господарському процесі є не лише формальною нормою, а й практичним механізмом реалізації справедливості та гарантією того, що судовий розгляд відбувається на рівних умовах для всіх учасників. Він забезпечує баланс між стороною з більшою економічною або організаційною силою та стороною з обмеженими ресурсами, створюючи передумови для об'єктивного та незалежного судового рішення.

2.3. Принцип змагальності сторін та диспозитивності

Принцип змагальності у господарському процесі означає активну участь сторін у розгляді справи та процесі доказування. Він ґрунтується на ідеї, що саме сторони повинні активно представляти свої позиції, доводи і докази, тоді як суд виступає лише як нейтральний арбітр, що оцінює представлені матеріали та приймає рішення на основі цих доказів. Це створює умови для об'єктивного та повного розгляду справи, оскільки суд не може самостійно збирати докази чи замінювати собою учасників процесу [1].

Принцип змагальності проявляється у багатьох аспектах господарського процесу. Кожна сторона має право обґрунтовувати свої вимоги чи заперечення, подавати письмові та усні докази, клопотати про проведення експертиз, викликати свідків і ставити їм запитання. Сторони можуть також оскаржувати докази, які надано протилежною стороною, і подавати клопотання про їх перевірку або визнання недопустимими. Завдяки цьому суд

отримує повну і всебічну інформацію про обставини справи, що є основою для об'єктивного прийняття рішення.

Наприклад, у господарських спорах про стягнення боргу з одного боку позивач повинен надати документи, що підтверджують наявність зобов'язання, а з іншого боку відповідач має можливість довести його виконання або наявність законних підстав для звільнення від відповідальності. Таким чином, результат судового розгляду напряду залежить від активності та професійності сторін, а не від ініціативи суду, що підкреслює саму суть змагальності – забезпечення балансу та справедливості у процесі.

Принцип диспозитивності у господарському процесі тісно пов'язаний із змагальністю, але має інший акцент – він відображає свободу волевиявлення сторін у межах процесуальних правил. Диспозитивність означає, що сторони самостійно вирішують, як захищати свої права, які докази подавати, а також у якій формі і обсязі брати участь у процесі [8].

Позивач, відповідно до цього принципу, має право відмовитися від позову, змінити його предмет чи підстави, або припинити провадження шляхом подання заяви. Відповідач, у свою чергу, може визнати позов, частково погодитися з вимогами або заперечити проти них. Крім того, диспозитивність надає сторонам можливість укласти мирову угоду, що є проявом їхньої автономії у розпорядженні своїми правами та інтересами.

Принцип диспозитивності забезпечує процесуальну гнучкість і дозволяє сторонам самостійно визначати стратегію захисту своїх інтересів. Суд у цьому контексті виконує роль контролюючого органу, який слідкує за дотриманням закону, справедливості та прав учасників процесу, але не нав'язує рішення або активність сторін. Завдяки диспозитивності господарський процес стає більш ефективним та адаптивним до конкретних обставин справи, дозволяючи сторонам реалізувати свої права у зручний і передбачуваний спосіб [10].

Таким чином, принципи змагальності та диспозитивності у господарському процесі взаємодоповнюють один одного: перший стимулює активну участь сторін у доказуванні та формуванні судового матеріалу, другий

надає їм свободу волевиявлення у межах закону. Разом вони забезпечують ефективний, об'єктивний і справедливий розгляд господарських спорів, створюючи умови для рівності, рівноправності та гнучкого захисту прав усіх учасників процесу.

2.4. Принцип гласності та відкритості судового розгляду

Принцип гласності (відкритості) судочинства є одним із фундаментальних засад господарського процесу та безпосередньо пов'язаний із забезпеченням довіри суспільства до судової системи. Він закріплений у статті 129 Конституції України та статті 7 Господарського процесуального кодексу України, які передбачають, що розгляд справ у господарських судах здійснюється відкрито. Це означає, що будь-який громадянин, учасник процесу або інша зацікавлена особа має право бути присутньою у залі суду під час розгляду справи. Відкритість судового процесу сприяє контролю суспільства за дотриманням законності, забезпечує підзвітність суду та запобігає можливим зловживанням зі сторони суддів чи учасників процесу.

Принцип гласності також реалізується через обов'язкове оприлюднення судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень. Це надає можливість усім зацікавленим особам ознайомитися з практикою застосування норм господарського права, аналізувати судові рішення та оцінювати послідовність і обґрунтованість правосуддя. Така відкритість підвищує правову визначеність у господарських відносинах, оскільки суб'єкти господарювання можуть орієнтуватися на попередню судову практику при вирішенні своїх правових питань [15].

Водночас принцип гласності не є абсолютним. Законодавством передбачено винятки, коли проведення відкритого розгляду може призвести до розголошення інформації, що охороняється законом. Зокрема, суд може ухвалити закрите засідання у випадках, коли розгляд справи відкрито може

загрожувати захисту державної таємниці, комерційної або іншої охоронюваної законом інформації. Крім того, існують інші обмеження, передбачені процесуальним та спеціальним законодавством, які дозволяють балансувати між принципом прозорості та потребою захисту чутливої інформації.

Таке поєднання гласності і допустимих обмежень дозволяє забезпечити одночасно відкритість судочинства та конфіденційність інформації, що має охоронятися. Принцип відкритості у господарських судах виконує кілька важливих функцій [5]:

1. Контроль за дотриманням законності та справедливості – суспільство і учасники процесу можуть спостерігати за ходом розгляду, що стимулює судді до ретельного та об'єктивного застосування закону.
2. Підвищення правової визначеності – оприлюднені рішення формують судову практику, яка є орієнтиром для майбутніх господарських спорів.
3. Формування довіри до судової системи – відкритий процес демонструє неупередженість суду та відсутність прихованих впливів.
4. Баланс між прозорістю та захистом конфіденційної інформації – дозволяє одночасно реалізовувати права громадян на доступ до правосуддя та захищати інтереси держави чи бізнесу.

Таким чином, принцип гласності у господарському процесі виступає важливим механізмом забезпечення демократичності, підзвітності та об'єктивності судочинства. Його реалізація забезпечує прозорість і передбачуваність правових рішень, одночасно дозволяючи захищати інформацію, яка має охоронятися законом, що робить процес справедливим, відкритим і водночас безпечним для учасників господарських відносин.

2.5. Принцип обов'язковості судових рішень

Принцип обов'язковості судових рішень є однією з фундаментальних засад господарського процесу, що забезпечує правову визначеність та стабільність правопорядку в державі. Він закріплений у статті 124 Конституції України, яка прямо встановлює, що судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України. Це положення підкреслює універсальний характер судових рішень: вони не обмежуються лише сторонами спору, а мають силу закону для всіх органів державної влади, підприємств, установ та організацій, які можуть бути залучені до їх виконання [14].

У господарському процесі принцип обов'язковості судових рішень проявляється в декількох аспектах. По-перше, він гарантує, що кожне рішення суду має реальну правову силу та забезпечується досягнення його результатів у дійсності. Сторони спору зобов'язані добровільно виконати рішення суду, зокрема здійснити оплату грошових зобов'язань, передати майно або виконати інші визначені судом дії.

По-друге, у разі невиконання судового рішення добровільно, воно підлягає примусовому виконанню через державну виконавчу службу або через приватних виконавців. Закон передбачає механізми примусового стягнення за рішеннями господарських судів: накладення арешту на майно боржника, списання коштів із рахунків, обмеження певних прав тощо. Це забезпечує ефективність правосуддя та гарантує, що судові рішення не залишаються лише декларативними [1].

По-третє, невиконання судового рішення або зловживання процесуальними правами у процесі його виконання є правопорушенням, що може тягнути за собою адміністративну або кримінальну відповідальність. Таким чином, принцип обов'язковості судових рішень виконує функцію контролю за дотриманням законності та стимулює учасників господарських відносин до виконання своїх зобов'язань.

Важливо підкреслити, що принцип обов'язковості рішень сприяє стабільності економічних і господарських відносин. Господарські суб'єкти, знаючи, що рішення суду є обов'язковим і підлягає примусовому виконанню, можуть планувати свою діяльність, розраховувати на захист прав у судовому порядку та впевнено здійснювати економічну діяльність. Це підвищує довіру до судової системи, формує передумови для інвестиційної привабливості та економічної безпеки держави.

Таким чином, принцип обов'язковості судових рішень у господарському процесі є ключовим елементом забезпечення правової визначеності, справедливості та ефективності судочинства. Він гарантує реальне виконання рішень суду, захист прав учасників процесу та стабільність правопорядку в сфері господарських відносин.

2.6. Інші принципи господарського процесу

Окрім базових принципів господарського процесу, законодавство та судова практика виокремлюють ряд додаткових засад, які конкретизують і розвивають систему процесуального регулювання. Ці принципи спрямовані на забезпечення ефективності, справедливості та оперативності судочинства, а також на створення передумов для правової визначеності та захисту економічних інтересів учасників господарських відносин [15].

Принцип розумності строків передбачає, що кожна справа у господарському суді має бути розглянута у розумний строк. Це положення безпосередньо відповідає вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий суд у розумний термін. Реалізація цього принципу запобігає затягуванню процесу, дозволяє сторонам своєчасно захищати свої права та законні інтереси, а також підвищує ефективність господарського судочинства загалом. Сторони мають можливість розраховувати на швидке вирішення спору, що особливо важливо

у комерційній сфері, де від своєчасності судового рішення часто залежить фінансова стабільність підприємств.

Принцип пропорційності полягає в тому, що дії суду та сторін повинні відповідати цілям процесу та не створювати надмірних перешкод чи непомірних витрат для учасників. Наприклад, суд при визначенні строків подання доказів, проведення експертиз або призначенні додаткових процесуальних заходів має оцінювати співмірність між вартістю позову, обсягом доказів та процесуальними витратами. Принцип пропорційності сприяє економії ресурсів сторін і держави, запобігає формальним зловживанням і забезпечує раціональність судових рішень [4].

Принцип офіційності передбачає, що суд самостійно забезпечує організацію та порядок у процесі. Суд контролює рух справи, визначає строки розгляду, приймає клопотання сторін і стежить за дотриманням ними процесуальних правил. Цей принцип забезпечує системність та організованість судового розгляду, а також підвищує ефективність процесу за рахунок чіткої координації дій учасників. Суд не лише реагує на дії сторін, а й активно сприяє встановленню істини у справі, забезпечуючи дотримання порядку та законності.

Принцип добросовісності учасників процесу означає, що сторони повинні користуватися своїми процесуальними правами чесно і справедливо, не зловживаючи ними. Наприклад, сторона не може безпідставно затягувати процес, подавати клопотання лише для затримки розгляду або свідомо вводити суд в оману. У випадку порушення цього принципу суд має право застосувати санкції, зокрема зобов'язати сторону відшкодувати судові витрати іншій стороні або вжити інших заходів впливу, передбачених процесуальним законодавством. Добросовісність учасників забезпечує об'єктивність розгляду, ефективне використання ресурсів та підтримує рівновагу між сторонами [6].

Усі ці додаткові принципи разом формують єдину систему процесуальних засад, де кожен з них має своє конкретне значення, але

взаємопов'язаний із іншими. Принципи розумності строків, пропорційності, офіційності та добросовісності сторін не лише забезпечують суворе дотримання закону, але й сприяють реалізації основних ідей господарського процесу – справедливості, ефективності, прозорості та стабільності правових відносин. Вони створюють умови, за яких судочинство стає передбачуваним, економічно раціональним і справедливим для всіх учасників господарських відносин.

РОЗДІЛ 3.

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

3.1. Забезпечення законності та справедливості у вирішенні господарських спорів

Принципи господарського процесу виконують роль своєрідного «компаса» для суду, визначаючи орієнтири, на які слід спиратися під час розгляду спорів. Вони забезпечують не лише формальне застосування норм права, а й спрямовують суд на досягнення справедливого, обґрунтованого та соціально прийняттого результату. Принципи виступають керівними засадами для суддів, допомагаючи збалансувати інтереси сторін, держави та суспільства у процесі прийняття рішень [15].

Принцип верховенства права у господарському процесі має особливе значення. Він дозволяє уникати формалізму при вирішенні спорів та забезпечує пріоритет ідей справедливості, рівності та захисту прав людини над буквальним трактуванням закону. Завдяки цьому принципу суд має можливість оцінювати не лише текст норм права, а й їхній зміст, мету та соціальні наслідки застосування у конкретних економічних та господарських відносинах. Наприклад, у випадках колізії між формальним приписом закону та справедливим захистом прав сторін, суд може обрати таке тлумачення норм, яке найповніше забезпечує дотримання основоположних прав учасників процесу. Верховенство права таким чином виступає гарантом того, що правосуддя буде не лише юридично правильним, а й справедливим [9].

Принцип законності доповнює верховенство права, забезпечуючи сувору відповідність рішень суду нормам матеріального та процесуального права. Він гарантує, що суддя не виходить за межі своїх повноважень, а учасники процесу не зловживають своїми правами. Дотримання законності створює передбачуваність судового процесу, зміцнює правопорядок та економічну стабільність у сфері господарських відносин. Кожне рішення,

ухвалене з урахуванням цього принципу, має не лише легітимність, а й практичну силу, забезпечуючи правовий захист сторін та стабільність договірних відносин.

Таким чином, принципи господарського процесу формують основу для ухвалення судових рішень, які поєднують формальну законність із соціальною та економічною справедливістю. Вони дозволяють суду не лише дотримуватися букви закону, а й оцінювати ситуацію в цілому, враховуючи інтереси всіх учасників процесу та вплив рішення на розвиток господарських відносин. Завдяки цим принципам судові рішення набувають комплексного характеру, що поєднує правову обґрунтованість, ефективність і справедливість, формуючи довіру до судової системи та забезпечуючи стабільність правової та економічної сфер держави.

3.2. Забезпечення рівності учасників процесу

Одним із ключових завдань господарського судочинства є забезпечення рівних умов для всіх учасників процесу, незалежно від їхніх фінансових, організаційних або ресурсних можливостей. Принцип рівності передбачає, що кожен суб'єкт господарської діяльності, будь то велика корпорація, середнє підприємство чи фізична особа-підприємець, має однакові права та можливості для захисту своїх інтересів у суді [10].

Цей принцип реалізується через надання сторонам однакових процесуальних прав. Кожна сторона має право подавати докази, заявляти клопотання та відводи, брати участь у судових засіданнях, оскаржувати рішення, а також користуватися іншими процесуальними механізмами, передбаченими законодавством. Суд, у свою чергу, забезпечує баланс цих прав, контролюючи, щоб жодна зі сторін не мала непропорційних переваг або не зловживала своїми правами.

Завдяки принципу рівності навіть невеликий суб'єкт підприємницької діяльності отримує можливість ефективно відстоювати свої права, так само як і велика корпорація з широкими фінансовими та організаційними ресурсами. Це сприяє розвитку здорової конкуренції на ринку, оскільки підприємці можуть розраховувати на справедливий судовий захист без залежності від власного статусу або розміру бізнесу.

Крім того, дотримання цього принципу підвищує довіру до судової системи. Коли учасники господарських відносин переконуються, що суд забезпечує рівність сторін і не надає переваг економічно сильнішій стороні, це формує відчуття справедливості та передбачуваності процесу. Як наслідок, судова практика стає ефективним інструментом підтримки стабільності ділового середовища та правопорядку у сфері економіки [7].

Отже, принцип рівності сторін у господарському процесі не лише гарантує формальну рівність, а й створює реальні умови для захисту прав і законних інтересів усіх учасників, незалежно від їхніх ресурсів. Він забезпечує баланс між сторонами, сприяє справедливості рішень, підвищує ефективність судочинства та формує конкурентне, прозоре та соціально справедливе бізнес-середовище.

3.3. Гарантії реалізації прав і свобод суб'єктів господарювання

Принципи господарського процесу мають не лише теоретичне значення, а й безпосередньо впливають на ефективний захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Вони створюють механізми, які дозволяють сторонам реалізовувати свої права на справедливому, збалансованому та прозорому рівні, забезпечуючи реальний результат судового розгляду [13].

Принцип змагальності забезпечує активну участь сторін у процесі. Кожна сторона має право не лише представляти свої вимоги чи заперечення, а й надавати докази, клопотати про проведення експертиз, викликати свідків і

ставити їм запитання, оскаржувати докази протилежної сторони. Суд у цьому випадку виступає нейтральним арбітром, який оцінює представлені матеріали, але не замінює собою учасників процесу. Така змагальність гарантує об'єктивний та повний розгляд справи, стимулює сторони до активної та відповідальної участі і підвищує шанси на справедливе рішення.

Принцип диспозитивності доповнює змагальність, надаючи сторонам свободу розпорядження своїми процесуальними правами. Позивач може відмовитися від позову, змінити його предмет або підстави, а відповідач – визнати позов або заперечити проти нього. Крім того, сторони мають право укладати мирову угоду, що дозволяє вирішувати спір у зручній і взаємовигідний спосіб. Диспозитивність робить господарський процес більш гнучким і адаптивним, дозволяючи сторонам самостійно визначати стратегію захисту своїх інтересів, тоді як суд забезпечує лише дотримання закону та справедливості [6].

Принцип гласності (відкритості) сприяє прозорості судочинства та підвищенню довіри до судової системи. Відкритий розгляд справи дозволяє учасникам, зацікавленим особам і суспільству контролювати дотримання законності та об'єктивності судових рішень. Крім того, обов'язкове оприлюднення рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень забезпечує передбачуваність та послідовність судової практики, що важливо для прогнозування поведінки контрагентів у господарській діяльності.

У сукупності ці принципи забезпечують, що господарський процес не перетворюється на формальність, а стає ефективним механізмом захисту економічних інтересів. Вони гарантують, що суд розглядає справи об'єктивно, забезпечує рівність сторін, дозволяє гнучко реалізовувати права і одночасно підзвітний суспільству. Впровадження та дотримання цих принципів створює умови для стабільності господарських відносин, захисту прав учасників ринку та формування справедливого, прозорого та прогнозованого бізнес-середовища [2].

3.4. Забезпечення стабільності господарських відносин

Одним із важливих аспектів господарського процесу є підтримка стабільності економічних відносин, що безпосередньо впливає на розвиток підприємництва, формування довіри між суб'єктами господарської діяльності та забезпечення передбачуваності правового середовища. Принципи господарського процесу відіграють у цьому ключову роль, оскільки вони визначають правила поведінки суду та учасників процесу і забезпечують узгодженість та ефективність розгляду господарських спорів [15].

Принцип обов'язковості судових рішень є основою правової визначеності. Він гарантує, що ухвалене судом рішення має реальний характер і підлягає виконанню, а не залишається декларативним. Завдяки цьому підприємці та інші суб'єкти господарювання можуть розраховувати на те, що їхні права будуть реально захищені, а зобов'язання, встановлені судом, виконані. Це створює передбачуваність у відносинах між контрагентами, зменшує ризики непередбачених економічних втрат та сприяє стабільності договірних відносин.

Принцип розумності строків додатково підтримує ефективність і прогнозованість господарського процесу. Він передбачає, що кожна справа має бути розглянута у розумний строк, що запобігає необґрунтованому затягуванню розгляду спорів. Це особливо важливо у бізнесі, де час часто має критичне значення: затримка у вирішенні спору може призвести до фінансових збитків, втрати конкурентних переваг або ускладнити виконання контрактних зобов'язань. Дотримання цього принципу забезпечує своєчасний доступ до правосуддя і дозволяє сторонам швидко отримати рішення, яке захищає їхні економічні інтереси [1].

Стабільність господарських правовідносин, що забезпечується дотриманням цих принципів, має широкий економічний та соціальний ефект. Вона сприяє залученню інвестицій, оскільки інвестори довіряють правовій системі та впевнені, що їхні права будуть захищені судом. Стабільність також

стимулює розвиток підприємництва, оскільки бізнес може планувати свою діяльність на надійній правовій основі. Крім того, вона формує правову культуру бізнесу, виховуючи у суб'єктів господарювання відповідальне та добросовісне ставлення до своїх прав і обов'язків [5].

Таким чином, принципи обов'язковості судових рішень та розумності строків виконують ключову функцію у створенні передбачуваного, стабільного та ефективного правового середовища для господарської діяльності. Вони забезпечують не лише законність та справедливість, а й економічну впевненість сторін, підтримуючи стабільність, розвиток і довіру в системі господарських відносин.

3.5. Вплив на розвиток судової практики та правової системи

Принципи господарського процесу мають не лише прикладне значення у вирішенні конкретних спорів, але й відіграють важливу роль у формуванні загальної правової системи та розвитку господарського процесуального права в Україні. Вони слугують орієнтирами для суддів, науковців та законодавців, формуючи єдині стандарти судочинства та правозастосовчої практики [10].

По-перше, судді, керуючись принципами господарського процесу, створюють практику застосування норм права, яка стає еталоном для інших судів і учасників господарських відносин. Наприклад, рішення суду, ухвалене з дотриманням принципів верховенства права, законності та рівності сторін, може слугувати орієнтиром при розгляді аналогічних спорів, забезпечуючи єдність та передбачуваність судової практики. Така практика формує стандарти поведінки учасників господарських відносин і сприяє стабільності договірних і комерційних відносин у державі.

По-друге, науковці та практики права, аналізуючи застосування принципів у господарських судах, отримують можливість удосконалювати теорію господарського процесуального права. Дослідження практики судів

дозволяє визначити, наскільки ефективно реалізуються принципи, виявити проблемні аспекти та запропонувати шляхи їх вдосконалення. Науковий аналіз і коментарі до судових рішень допомагають формувати рекомендації щодо розвитку процесуального законодавства, навчальних програм та підвищення професійної підготовки суддів.

По-третє, законодавці, спостерігаючи за практикою застосування принципів у господарських судах та враховуючи наукові дослідження, мають можливість вносити зміни та удосконалювати норми процесуального законодавства. Це дозволяє забезпечити відповідність законодавства сучасним потребам економічних відносин, підвищити ефективність судочинства та узгодити процесуальні правила з міжнародними стандартами [16].

Таким чином, принципи господарського процесу мають не лише прикладне, а й стратегічне значення для розвитку всієї правової системи України. Вони формують єдині стандарти поведінки у судовій системі, забезпечують передбачуваність і стабільність судової практики, сприяють науковому розвитку процесуального права та стимулюють вдосконалення законодавства. Завдяки цьому принципи виступають ключовим механізмом забезпечення не лише ефективного судочинства, а й системної стабільності, розвитку правової культури та правового порядку у державі.

3.6. Значення принципів у контексті європейської інтеграції

Україна, рухаючись у напрямку європейської інтеграції, стикається з необхідністю забезпечення гармонізації свого законодавства з європейськими стандартами правосуддя. Це завдання передбачає не лише реформування нормативно-правової бази, а й практичну реалізацію принципів господарського процесу, які відповідають сучасним міжнародним вимогам та стандартам ефективного судочинства [12].

Верховенство права у цьому контексті стає ключовим орієнтиром. Воно забезпечує пріоритет прав людини, справедливості та рівності у процесі вирішення господарських спорів, що безпосередньо пов'язано з положеннями Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Дотримання цього принципу дозволяє суду не лише формально застосовувати закон, а й оцінювати конкретну ситуацію у світлі загальноприйнятих стандартів правосуддя, що забезпечує належний рівень захисту прав сторін та підвищує легітимність судових рішень.

Принцип розумності строків судового розгляду також відображає європейські стандарти. Він гарантує, що кожна справа буде розглянута у розумний термін, що є одним із базових критеріїв справедливого судового процесу за Конвенцією. Вчасне прийняття рішень особливо важливе у сфері бізнесу, де швидкість вирішення спору може впливати на фінансову стабільність підприємств і довіру інвесторів. Дотримання цього принципу підвищує ефективність правосуддя та створює передумови для прогнозованості господарських відносин [15].

Принцип гласності (відкритості) відповідає міжнародним вимогам прозорості судочинства. Відкритий розгляд справи та обов'язкове оприлюднення рішень у реєстрі судових рішень забезпечують доступ суспільства до інформації про діяльність судів, підвищують довіру інвесторів та міжнародних партнерів до судової системи та гарантують контроль за дотриманням законності і справедливості в судочинстві.

Отже, дотримання принципів господарського процесу є не лише внутрішньою гарантією ефективного правосуддя в Україні, а й важливим кроком до інтеграції у європейський правовий простір. Реалізація цих принципів формує єдині стандарти судової практики, забезпечує правову передбачуваність і стабільність економічних відносин, а також сприяє відповідності національного законодавства міжнародним вимогам.

Таким чином, принципи господарського процесу виконують багатофункціональну роль, оскільки вони [8]:

- гарантують законність і справедливість у судовому розгляді;
- забезпечують рівність сторін та ефективний захист їхніх прав;
- формують передбачуваність і стабільність господарських відносин, що особливо важливо для бізнесу та економіки;
- впливають на розвиток судової практики, сприяють гармонізації національного процесуального права з європейськими стандартами та підвищують міжнародну правову привабливість України.

Впровадження та дотримання цих принципів створює ефективну, прозору та передбачувану систему господарського судочинства, яка відповідає не лише національним потребам, а й міжнародним стандартам правосуддя, забезпечуючи комплексний захист економічних і правових інтересів учасників господарських відносин [16].

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теми курсової роботи було встановлено, що принципи господарського процесу становлять фундаментальні засади, на яких базується вся система господарського судочинства України. Вони мають подвійну природу: з одного боку, виступають юридичними категоріями, закріпленими у Конституції та Господарському процесуальному кодексі, а з іншого — відображають загальні ідеї справедливості, рівності та верховенства права.

По-перше, з'ясовано, що принципи господарського процесу — це основоположні правові ідеї, що визначають характер, спрямованість і зміст процесуальних норм. Вони забезпечують упорядкованість судової діяльності та є орієнтиром як для суддів, так і для учасників процесу.

По-друге, було розглянуто класифікацію принципів, яка дозволяє краще зрозуміти їх місце та значення. Вони поділяються на:

- загальноправові (верховенство права, законність, рівність учасників процесу);
- міжгалузеві (змагальність, диспозитивність, гласність);
- галузеві (обов'язковість судових рішень, розумність строків, пропорційність, добросовісність учасників).

По-третє, проведений аналіз показав, що зміст окремих принципів безпосередньо впливає на ефективність судочинства:

- верховенство права забезпечує справедливе вирішення спорів;
- рівність сторін — гарантує однакові можливості для захисту інтересів незалежно від статусу учасників;
- змагальність і диспозитивність — роблять процес активним та гнучким;
- гласність — формує довіру суспільства до судової системи;
- обов'язковість судових рішень — забезпечує стабільність господарських відносин.

По-четверте, доведено, що значення принципів господарського процесу виходить за межі самого судочинства. Вони впливають на розвиток економічного середовища, сприяють правовій визначеності, формують сприятливий інвестиційний клімат. Крім того, принципи є важливим чинником інтеграції України до європейського правового простору, адже відповідають стандартам Європейського Союзу та практиці ЄСПЛ.

Отже, принципи господарського процесу виконують комплексну роль: вони забезпечують законність, рівність і справедливість у вирішенні спорів; створюють умови для стабільності економічних відносин; формують сучасну судову практику; сприяють гармонізації українського законодавства з європейськими правовими стандартами.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що подальше удосконалення господарського процесуального законодавства повинно відбуватися саме з урахуванням його принципів, адже вони є гарантією ефективного та справедливого правосуддя у сфері господарських відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безугла Л.С. Соціально-економічні функції держави щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» № 2, 2011.
2. Бутко М.П. Роль малого підприємництва у прискоренні процесів інноваційного розвитку в Україні / М.П. Бутко, ОВ. Попело // Економіст. - 2011. - № 5. - С. 49-53.
3. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. - 4-те вид., стер. - К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. - 302 с.
4. Варналій З.С. Основи підприємництва. - К.: Знання-Прес, 2006. - 352 с.
5. Варналій З.С. Стан, проблеми та перспективи податкового стимулювання суб'єктів підприємництва в умовах дії Податкового кодексу України / З.С. Варналій, О.В. Панасюк // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2013. - №148. - С. 11-15.
6. Васільєва Л.М. Розвиток малого підприємництва в зарубіжних країнах / Л.М. Васільєва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2009. - №7. - С. 56-60.
7. Васильків Т.Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні / Т.Г. Васильків // Стратегічні пріоритети. - 2009. - № 1 (10). - С. 145-150.
8. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. - Львів: Арал, 2008. - 384с.
9. Віхров О. Управління господарської діяльністю як категорія господарського права / О. Віхров // Право України. - 2007. - № 12. - С. 47.
10. Волошин В.І. Пріоритети та методи забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: дис. канд. екон. наук: 08.00.03 «

економіка та управління національним господарством» / Володимир Іванович Волошин. - Л., 2008. - 196 с.

11. Господарське процесуальне право : підручник / за ред. М. Ю. Картузова. – Х. : Одіссей, 2012. – 400 с.

12. Господарський процес : підручник / О. П. Світличний. - 2 вид., перероб. і доп. - К. : НУБіП України, 2023. - 342 с.

13. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.

14. Черненко О.А. Відвід судді в господарському процесі / Приватне право і підприємництво. 2015. Вип. 14. С. 89-92

15. Шевердін М. Судові витрати в цивільному та господарському процесі. Київ. 2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/sudovi-vitrati-vcivilnomu-ta-gospodarskomu-procesi.html>.

16. Шевлякова О. В. Правове становище прокурора в господарському, цивільному судочинства: порівняльна характеристика. Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць. Одеса. 2013. С. 380.

ДОДАТКИ

СХЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

1. Загальні (конституційні) принципи:

- верховенство права;
- законність;
- рівність усіх учасників процесу перед законом і судом;
- змагальність сторін;
- диспозитивність;
- забезпечення права на судовий захист.

2. Спеціальні (галузеві) принципи господарського процесу:

- поєднання судового керівництва з активністю учасників процесу;
- об'єктивна істина та повне встановлення фактичних обставин;
- неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- оперативність вирішення спорів;
- процесуальна економія.

3. Організаційно-функціональні принципи:

- незалежність суддів;
- гласність судового розгляду;
- колегіальність або одноособовість розгляду справи;
- забезпечення апеляційного та касаційного перегляду.

«ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ»

Принцип — Зміст — Значення

1. Верховенство права

— Суд застосовує норми з урахуванням їх духу, загальних правових цінностей.

— Спрямовує судову діяльність на захист прав учасників.

2. Законність

— Суд діє виключно в межах закону.

— Забезпечує правову визначеність та передбачуваність судових рішень.

3. Рівність сторін

— Кожна сторона має рівні права й обов'язки.

— Гарантує відсутність привілеїв, справедливість процесу.

4. Змагальність

— Сторони самостійно доводять свої позиції.

— Стимулює об'єктивність суду та повноту доказів.

5. Диспозитивність

— Сторони вільні розпоряджатися своїми правами (визнання позову, відмова, мирова угода).

— Дозволяє оптимально будувати захист інтересів.

6. Процесуальна економія

— Раціональне використання часу та ресурсів суду та учасників.

— Забезпечує швидкий та ефективний розгляд спорів.

7. Гласність

— Судові засідання відкриті, рішення публічні.

— Сприяє довірі до правосуддя та контролю за діяльністю суду.

ПРИКЛАД ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Суть справи:

Підприємство «А» звернулося до господарського суду з позовом до підприємства «Б» щодо стягнення заборгованості за договором поставки. Відповідач заперечував проти позову, заявивши клопотання про призначення експертизи щодо якості поставленої продукції.

Застосовані принципи:

1. Змагальність — кожна сторона надала докази: позивач — документи поставки та акти приймання, відповідач — акти рекламаций та листування. Суд оцінював докази обох сторін рівноправно.
2. Диспозитивність — сторони самостійно обирали засоби захисту: відповідач подав клопотання про експертизу, позивач — заперечення на клопотання.
3. Процесуальна економія — суд відмовив у призначенні експертизи, оскільки наявних документів було достатньо для вирішення спору без затримок.
4. Забезпечення права на судовий захист — суд дослідив усі подані матеріали та надав сторонам можливість бути почутими, що гарантувало справедливий розгляд.

Результат:

Суд частково задовольнив позов, стягнувши суму основного боргу та частину штрафних санкцій, врахувавши докази обох сторін.